



Arvosteltu teos: Matikainen, Minni & Piironen, Anni & Silvén, Paula (toim.) 2025. *Akateeminen kapinakirja - Kauno- ja kaunakirjallisuutta yliopiston epäkohdista ja niitä vastaan kapinoinnista*. Helsinki: Vastapaino, 364 s.

Johdanto

Moni yliopistossa opiskeleva tai työskentelevä on luultavasti törmännyt keskusteluun yliopistoinstituution muutoksesta sekä sen vaikutuksista akateemiseen yhteisöön. ”Tervetuloa -yliopistoon!” toivotus avaa ovet paradoksin aineksia omaavaan instituutioon, jolla on tuhatvuotiset perinteet, mutta joka ei ole voinut välttyä yhteiskunnallisen muutoksen vaikutuksilta. Yliopisto on tutkimusinstituutio, tutkimukseen pohjautuvaa koulutusta antava paikka sekä työpaikkaorganisaatio. Se ei ole koulu, mutta se kouluttaa eri aloille asiantuntijoita.

Yliopisto on emeritusprofessori Jussi Välimaata lainaten täynnä historiallisia kerrostumia. Lukuisat toiminta- ja työtavat, perinteet, arvot ja arvostukset toimivat yliopistolaitoksen sisällä joko sulassa sovussa tai ristiriidassa keskenään (Välimaa 2018, 15). Näitä kerrostumia sekä niiden

takana olevia kokemuksia yliopistosta puretaan Minni Matikaisen, Anni Piironen ja Paula Silvénin toimittamassa *Akateeminen kapinakirja - Kauno ja kaunakirjallisuutta yliopiston epäkohdista ja niitä vastaan kapinoinnista*. Teos asettuu osaksi suomalaisen korkeakoulutuksen ja yliopistolaitoksen tutkimuksen ja keskustelun kenttää. Samaan hengenvetoon on todettava, että käsillä oleva teos ei ole akateeminen sanan perinteisessä merkityksessä. Kauno- ja kaunakirjallisuutta innovatiivisesti yhdistelevässä teoksessa kirjoittajina on runsas joukko eri aloilta tulevia yliopistolaisia, joilla on hyvin erimittaiset työurat sekä tehtävätaustat. Tätä moninaista ryhmää kuvaa osuvasti kannen ilmaisu *kapinakollektiivi*.

Olen itse sitä yliopistolaisten sukupolvea, joka on aloittanut opiskelunsa vuoden 2009 yliopistolain jälkeisinä vuosina. Olen siis kokenut, ensin opiskelijana ja sittemmin henkilökuntaan kuuluvana jäsenenä *Fantastisen yliopistouudistuksen* (Nevala et al. 2023) muutosten tuulia omakohtaisesti. Vuosien mittaan kiinnostus ymmärtää yliopistoa omintakeisena organisaationa ja instituutiona on vain kasvanut. Tässä kirja-arvioissa käsittelen Matikaisen ja kumppanien toimittamaa teosta yliopistouran alkuvaiheilla olevan, mutta 15 vuotta yliopiston käytäviä eri rooleissa kulkeneen näkökulmasta. Tässä arvioissa ei ole tarkoitus käydä läpi systemaattisesti koko teosta, vaan nostan esille itselle puhuttelevimpia teemoja teoksen yleisesittelyn ja yhteenvedon ohella.

Teoksen rakenne

Akateeminen kapinakirja koostuu johdannon ja yhteenvedon lisäksi kolmesta osasta. Jokaisessa osassa on erilaisia tekstejä kymmeniltä kirjoittajilta eri tieteenaloilta ja uran vaiheilta. Teoksesta löytyy kirjoituksia laidasta laitaan: artikkeleja, esseitä, kirjeitä, runoja, kapinoivia pakinoita, sekä jopa keskustelua chattibotin kanssa. Kirjoituksia on laadittu niin yksin kuin yhteiskirjoittamalla. Teoksen ensimmäinen osa käsittelee perinteisen sivistysyliopiston romahdusta muutoksen kokeneiden näkökulmista. Toisessa osassa pureudutaan yliopistolaisten kokemuksiin työyhteisön muutoksesta kyynisyyden ja toivon välitilassa liikkuen.

Kolmannessa osassa käsittelyyn astuu mukaan sisukkuus ja rohkeus kapinoida vallitsevaa yliopiston tilaa vastaan. Lopussa teoksen toimittajat hahmottelevat vaihtoehtoja nykyiselle yliopistokulttuurille. Ne perustuvat kiltteyden, keskeneräisyyden ja yhteisöllisyyden elementteihin ripauksella punkasennetta.

Kuuleeko yliopisto?

Miltä kuulostaisi kirjoittaa kirje yliopistolle? Tutkijat Minni Matikainen, Anni Piironen ja Paula Silvén aloittavat teoksen kirjoittamalla kirjeen *rakkaalle yliopistolle*. Kirje on väkevää luettavaa ja siitä välittyy heti alkuun teoksen laajempi sanoma: yliopistolaisten ajatukset, tuntemukset menevät rakkaalla yliopistolla pääosin kuuroille korville. Kirje kuvaa yliopistoa myrkyllisen parisuhteen osapuoleksi, narsistiseksi ja henkistä väkivaltaa käyttäväksi olioksi, joka on aina suhteen ottava osapuoli. Suhde on monilla tavoin vahingoittava kierre, josta ei kuitenkaan kyetä irrottautumaan. Kirjeen lopussa kirjoittajat joutuvat toteamaan, että yrittämisestä huolimatta vika ei ole heissä. Vaikuttava kirje jättää auki kysymyksen siitä, kykeneekö yliopisto myöntämään sairautensa ennen kuin on liian myöhäistä.

Kirje toimii johdatteluna teoksen seuraaville luvuille, jossa useat kirjoittajat kuvaavat monelle yliopistolaiselle tuttuja asioita, kuten jatkuvaa kehittymisen ja tuloksen tekemisen tarvetta. Toisena esiin nousevat ajan ja oman jaksamisen rajat sekä kysymykset akateemisesta identiteetistä jatkuvana koetun myllerryksen keskellä. Rauhanpuute kalistelee miekkoja tehokkuuden kanssa ja moni kokee riittämättömyyttä ja syyllisyyttä. Toiveet yliopistolaisten keskuudessa eivät kuitenkaan ole mahdottomia, eivät edes suuria. Solidaarisuus, yhteisön keskustelut ja avoimuus ovat lempeyden ja uteliaisuuden rinnalla avainasemassa.

Heta Festerin mukaan akateemisessa maailmassa vallitsee historian saattossa muotoutunut patriarkaalinen ja kerrostunut rakenne, joka ulottuu niin valtaan, kulttuureihin kuin yksilöihin. Vaikka nykyisin patriarkaalis-



Osataan sitä kapinoida 2020-luvullakin. Helsingin yliopiston opiskelijat ovat vallanneet yliopiston päärakennuksen protestina Petteri Orpon hallituksen ajamaa leikkauspolitiikkaa vastaan.

Kuvaaja: Eweis, Yehia (2023). Kuvan lähde: Helsinginkaupunginmuseo.

ta mallia ei ylläpidettäisi tai sitä haluttaisi horjuttaa, ei sen olemassaoloa yliopistoarjessa voida kieltää. Lasikatot ja niiden rikkomisen vaikeus ovat valitettavan tuttuja eri taustoista tuleville ja ei-perinteistä akateemista polkua taapertaville yliopistolaisille. Yliopistot ovat perinteisesti profi-

loituneet moninaisuuden ja luovan totuuden tavoittelun kehtoina, jossa kriittisellä ja avoimella dialogilla on keskeinen rooli. Teoksesta käy kuitenkin ilmi, että rakenteet ja perinteet pitävät yllä jäykkää hierarkkisuutta ja ”stiff upper lip” -kulttuuria, joka korostaa vahvuutta ja tunteiden piilottamista. Yliopiston työmuurahaisten ajatuksia harvoin kartoitetaan tai pyritään ymmärtämään, vaikka sitä kautta monet asiat saattaisivat avautua uudella tavalla. Fester esittääkin radikaalin kysymyksen: pitäisikö yliopiston pyrkiä olemaan tehokkaana pidetyn hierarkkisen kovan vallan sijasta yhteisen hyvän ja hoivan *Alma Mater*, joka välittää ja pitää huolta yhteisöstään?

Vallankumouksia ja ymmärrystä

Yliopistolaitos on Jukka Korpelan ja Arto Nevalan mukaan kokenut hitaan ja hiljaisen vallankumouksen. Sillä on ollut syväiset ja pitkälle kantavat seuraukset, kuten nopeilla vallankumouksillakin tapana on. Hidas vallankumous on tosin petollisempi, koska sen huomaaminen nivoutuu osaksi rakenteita ja kulttuuria. Seuraukset usein nähdään vasta kun aikaa on kulunut, jolloin reagoiminen on vaikeaa. Yliopiston kohdalla tämä vallankumous on pitänyt sisällään siirtymän sivistysyliopistosta yhteiskunnallistamisen ja globalisaation kautta yritys yliopistoksi. Siihen on sisällytetty muun muassa hallinnollistumista ja ammattimaistunutta johtajuutta. Ne ovat vahvistuneet asteittain siinä missä professorien, opettajien ja opiskelijoiden kollektiivi ei enää ole kyennyt vastaamaan kasvaviin koulutus- ja kouluttautumisyhteiskunnan vaatimuksiin. Viimeisimmässä vaiheessa yliopistojen rahoitusmalli sekä ulkopuolisen rahoituksen kasvu ovat tehneet yliopistoista yritysten kaltaisia organisaatioita. Edellä kuvattu muutos herättää lukijaa kysymään, millaista yliopistolaisuus on 2020-luvulla ja ketkä tähän yhteisöön luetaan?

Yliopistolaitoksen muutosta pitkällä aikavälillä katsoessa muutokset selittyvät osana yhteiskunnan kehitystä ja pelaaminen yliopiston ulkopuolelle auttaa asettamaan muutokset laajempaan perspektiiviin. Toisaalta on myös rohjettava kysyä, onko kaikki muutos yliopistossa ollut vain askelia

huonompaan suuntaan? Esimerkiksi tietojärjestelmät ja pedagogiset innovaatiot ovat oikein käytettyinä tarpeellisia työvälineitä opetus- ja tutkimushenkilöstölle siinä missä tutkimusperustaisuuden ylläpitovelvoite. Toisaalta heterogeeninen opiskelijoiden joukko kuvastaa mahdollisuuksien tasa-arvon paranemista ajoista, joissa yliopistokoulutus oli vain tiettyjen yhteiskuntaryhmien sukupuolittunut etuoikeus. Tutkintorakenteet ja aiempaa joustavammatt toteutustavat työelämärelevantseineen liittyvät yhdestä kulmasta markkinallisiin tutkintotavoitteisiin. Asialla on silti myös tärkeä sivistyksellinen puolensa tietojen ja taitojen kautta, vaikka se sanottaisiin aiempaa selkeämmin tavoiteperustaisesti. Mervi Frimanin (2020, 29) mukaan sivistys ei ole kokoelma kiveen hakattuja malleja ja sääntöjä, vaan kriittisesti reflektoivaa ja uutta tuottavaa ajattelua sekä konkreettisia toimia. Frimanin ajatusta vasten voidaan pohtia, missä määrin on tarkoituksenmukaista asettaa osaamis- ja tavoiteperustaisuus sekä sivistystavoite vastakkain yliopistollisessa opetuksessa.

Olkaamme kaikki yliopistolaisia

Teoksen toinen osa käsittelee kokemuksia kafkamaiseksi muuttuneesta yliopistosta. Kirjoituksista välittyvät lukuisat näkyvät ja piilevät, Välimaata (2022, 36) lainaten, instituutiota ja organisaatiota koskevat, erilaiset toimintamallit, joiden monisyisistä taustoista ei varsinkaan nuoremman polven yliopistolaisilla välttämättä ole kokemusperäistä tietoutta. Kirjoitukset tuovat mieleen pitkän historian omaavien yhteisöjen, kuten yliopiston, hiljaisen tiedon määrän sekä siihen liittyvän varjopuheen ja varjotarinat. Henriikka Mustajoen (2023, 19–31) mukaan varjopuheella tarkoitetaan käymättömiä, vaiettuja keskusteluja, joita ihmiset kantavat joko yksin tai yhdessä. Varjotarinat puolestaan kulkevat julkisesti puhutun rinnalla ja ne ovat tyypillisiä yhteisöjen narratiivien rakentumisessa. Vaikenemisen kulttuuri voi myös periytyä ja jossain vaiheessa alkuperäiset syytkin saattavat hämärtyä, vaikka toimintamalli säilyy.

Ketkä sitten kokevat ulkopuolisuutta yliopiston sisällä? Kirjoitusten perusteella näyttää siltä, että kokemukset hajautuvat monien tehtävänimikkei-

den taakse, mutta kaksi ryhmää erottuu. Ensimmäinen näistä on akateemisen uran alkuvaiheessa olevat eli väitöskirja- ja apurahatutkijat. Yhteisön nuoremmat jäsenet ovat usein herkempiä havainnoimaan ympäristöään ja kiinnittämään huomioita asioihin joihin ajan myötä ei samalla tavoin joko haluta tai kyetä kiinnittämään huomiota. Yhteisö sisältää monenlaisia persoonia ja sirkusmaisia piirteitä omaavat laitokset ovat nuorille tutkijoille hämmentäviä paikkoja, joihin pitäisi kyetä yhtäältä sosiaalistumaan ja toisaalta samalla lunastamaan odotukset tehdyllä väitöskirjalla ja useilla vertaisarvioituilla (mieluiten yhteiskirjoitetuilla) artikkeleilla. Lisäksi pitäisi kaiken päälle pystyä argumentoimaan tutkimuksesta konferensseissa järkkymättömällä itseluottamuksella tapahtuipa mitä hyvänsä.

Tässä akateemisen pätevytyksen painekatilassa nuorille tutkijoille henkireikinä toimivat lounasseurat, porinaryhmät ja terapiasessiot tai yhteiset Teams-chatit, joissa ihmetyksiä, pettymyksiä ja epävarmuuksia voidaan purkaa turvallisessa ympäristössä pelkäämättä leimautumista. Kuitenkin vaikka tämä toiminta on kannustettavaa, olisi aiheellista keskustella myös siitä, miten vaikeat asiat kuin myös kehitysideat saataisiin siirrettyä ylemmäs ohjaajien ja laitosjohtajiston tasolle.

Toinen ulkopuolisten ryhmä ovat yliopistohallintolaiset. Yliopistolaitoksen tilaan liittyvissä keskusteluissa ja kirjoituksissa tämän ryhmän kokemukset jäävät harmittavasti usein sivuun. Näin huolimatta siitä, että heistä kyllä puhutaan kasvottomana joukkona usein varsin kärkkäästi. Harvoin pysähdytään miettimään, mitä *hallinnolla* yliopisto-organisaatiossa oikein tarkoitetaan. Jännitteet tutkimus- ja opetushenkilökunnan ja hallintohenkilökunnan välillä tuskin yllättävät ketään yliopistossa työskentelevää. Tähän viitaten toivottavasti Nelli-Sofia Peurasen kirjoitus herättää pohtimaan millaista akateemista sivistystä itse kukin toteuttaa kohdatessaan näitä yliopistohallinnossa toimivia asiantuntijakollegoja. Yliopistohallintolaisilla on oma, tärkeä paikkansa yliopisto-organisaation arjen pyörimisen kannalta. Sitä pitäisi jo ihan käytöstapoihin ja sivistyneeseen kommunikaatioon pohjaten kyetä arvostamaan. On hyvä muistaa, kuten kirjoituksessa mainitaan, että myös tämän moninaisen ryhmän edustajat harmaantuvat byrokratian edessä siinä missä opetus- ja tutkimushenkilöstö. Tämä

tuntuu valitettavan usein unohtuvan omasta organisaatiosta käydyn keskustelun kuohuissa.

Edellä mainittu jännite ei suinkaan ole ainoa yliopiston sisällä, vaan niitä löytyy muun muassa väitöskirjatutkijoiden ja professorien (laajemmin ohjaajien) väliltä sekä sukupuolien- ja sukupolvien väliltä. Kaksi jälkimmäistä tosin peittyvät herkemmin perinteiden, hierarkioiden ja tapakulttuurin taakse. Olisi kuitenkin suotavaa pitää sydämen sivistys mielessä arjen kiireessäkin. Kaikki yliopistossa työskentelevät ovat erilaisissa tehtävissä toimivia korkeasti koulutettuja asiantuntijajäimiä, jotka ansaitsevat tulla nähdyksi, kuulluksi, kunnioitetuksi ja kiitetyksi.

Viimeisenä kirjoittajien kokemuksista erottuu kaikista raskain asia: työssä sairastuminen, josta vaietaan ja jota jopa hävetään. Yliopistotyötä näyttää leimaavan voimakas konsensus kaikkivoipaisesta sisäisestä motivaation palosta, jota myös kutsumukseksi nimitetään. Sen oletetaan kestävän lähes kaikki vastoinkäymiset. Sairastuminen romuttaa nuo ideaalit, jolloin ihminen joutuu haavoittuvaan asemaan sekä yhteisön jäsenenä että yksilönä. Sairastuminen asettaa asioita erilaiseen perspektiiviin ja monesti muuttaa suunnitelmia ja valintoja. Työn aiheuttaman sairastumisen tabu sisältääkin kiperän kysymyksen, jossa yksilö pohjaa omaa heikkouttaan ja soveltumattomuuttaan. Kuten teoksesta voi lukea, myös yliopisto työ- ja opiskelupaikkana, toimintakulttuurina ja yhteisönä omaa sairaita ja sairastuttavia elementtejä. Helppo ratkaisu on painaa asia villasella, mikä sitten näkyy työterveyskuluissa, sairauslomissa ja terapiakäynneissä. Lopulta kaikesta yrityksestä huolimatta ainoa tervehdyttävä ratkaisu saattaa olla jättää sairastuttava paikka taakseen. Pitäisikö yliopisto kenties viedä vaihteeksi organisaatiopsykologille tai työnohjaukseen?

Strategisesti, minuutta myymättä

Rahoitusmallin kiemurat ja Jufon silmukat ovat piirtyneet jokaisen yliopistossa tutkimusta tekevän mieliin tavalla tai toisella. Mallia pidetään

usein vaihtoehdottamana pahana ja sen kanssa on vain opittava elämään. Julkaise tai kuole -mantra kuvaa osuvasti yliopistossa työskenteleviltä vaa-dittuja todisteita työpaikan säilyttämiseksi ja uralla etenemiseksi. Tätä taustaa vasten on täysin ymmärrettävää, miksi tutkijat vaikenivat määrä-aikaisuuksien tuomasta stressistä, kirjoittamisen haasteista ja Jufo-luokitusten lokeroinneista. Näitä teemoja teoksessa käsittelevät muun muassa Mikko Tuomi, Mari Käyhkö ja Tuukka Tomperi.

Tomperi avaa perusteellisesti Jufo-luokitusten taustoja uransa varrella tehtyjen julkaisujen kautta. Käsitteystä piiryy ahdistava rakenteelliseen valtaan perustuva kurjistusjärjestelmä, jolla tieteen laatua pyritään varmistamaan ja samalla luokittelemaan varsin mustavalkoisesti. Karkeimman vastakkaisasettelun kokevat perinteiset akateemiset kirjat, monografiat suhteessa nopeasti laadittaviin ja tuottaviin artikkeleihin. Ajassa ja panoksessa mitattuna vertaisarvioidut artikkelit ovat eittämättä tehokas tapa kartuttaa julkaisuluetteloa sekä laitosten rahakirstua. Toisella puolella on pitkällistä lukeneisuutta ja tutkimustyötä vaativat monografiat, jotka eivät millään mittarilla ole tehokkaita julkaisumuotoja.

Tomperin mukaan näiden teosten vaikuttavuutta ei mitatakaan nopeudella ja määrällä, vaan syvällisyydellä ja laajuudella. Oma eriarvoinen lukunsa ovat oppikirjat, käännökset ja konferenssiesitykset, jotka ovat Jufolla mitattuna pohjasakkaa. Samaan kuuluvat myös ei-vertaisarvioidut katsaukset ja kirja-arviot, jotka nykyisessä akateemisessa maailmassa tuntuvat menevän vapaaehtoisen ei-tuottavan puuhastelun joukkoon. Näiden sisällään mielekkäiden kirjoitustöiden tekeminen voi kuitenkin Tomperin mukaan olla uran edistämisen kannalta jopa haitallista. Jufo on tullut jäädäkseen, joten onko mitään tehtävissä? Tomperi vastaa haasteeseen esittämällä useita kekseliäitä keinoja, joilla päättäväinen tutkija kollegojensa avustuksella voi onnistua venyttämään mittareita ilman että tutkijamoraali ja rehellisyys kärsivät.

Jufojen maailmassa julkaisupaineet ja määräaikaaisuudet ovat opetus- ja tutkimushenkilöstön jatkuvia seuralaisia. On persoonasta kiinni, miten julmaksikin kutsuttu yliopistojen julkaisuprässi koetaan. Aloittelevalle

tutkijalle oman tutkijaäänänen rakentuminen on herkkä prosessi, jossa toimivia tapoja opitaan eri lailla ja koetetaan välttää lamauttavaa huijarisyndroomaa, samalla kun rahoitusta pitää hakea monesta paikkaa. Toisaalta esimerkiksi määräaikaaiset opetustehtävät väitöskirjatyön rinnalla luovat omia haasteitaan, tutkijaopettajuuden ollessa edelleen heikosti tunnistettu urapolku. Kaiken tämän keskellä pitäisi olla tuottava, innovatiivinen mutta omat rajansa tiedostava terävä kynän käyttäjä kuten Mari Käyhkö toteaa. Kaikessa ristivedossa hänen mukaansa olisi hyvä muistaa, että kyky kirjoittaa on osa akateemista ilmaisua ja vaikeuksien keskellä kirjoittaminen voi tuoda lohtua ja apua toiselle, mutta siihen sisältyy myös vastuu.

Kapinahenki ja yhteisöllisyys

Teoksen ytimessä oleva kapinallisuus herättää lukijassa monenlaisia tunteita ja jopa ennakkoluuloja. Stereotyyppisesti kapinasta tulevat mieleen lakot, mielenosoitukset, bannerit ja megafonien huudot valtaapitäviä ja vallitsevaa tilannetta vastaan. Vaikutukset voivat olla järisyttäviä tai unohtua, kun mielenilmaus on ohi. Kapinallisuus nähdään usein negaation kautta, mutta akateemisessa kapinassa kyse on moninaisemmasta ilmiöstä. Teoksen kolmannessa osassa opiskelijoiden näkökulman avaa Ruska Itkosen kirjoitus. Siinä tuodaan esille sopeutumattomuuden ja poikkeavuuden näkökulmia tutkintoaikoihin ja laajuuksiin. Opintojen tehostaminen, mihin toimet tähtäävät, ajavat opiskelijoita enenevässä määrin mielenterveyspalveluihin, lainaloukkuun ja jopa opiskelujen keskeyttämisen portaalle.

Opiskelijoiden halu ja oikeus tulla kuuluksi ja arvostetuksi yliopistoa käsittelevissä keskusteluissa on vakavasti otettava asia. Opiskelijoita kylä korostetaan yliopiston eri portailla, mutta konkreettinen todellisuus ei useinkaan vastaa juhlapuheita. Yliopistoa ei olisi ilman opiskelijoita, mutta monesti heihin liittyvät ruohonjuuritason ongelmat näyttävät vasta opettajien ja ohjaajien arjessa. Asiat ovat vaikeita ja usein ongelmia ei voida ratkaista siinä hetkessä, sillä niillä saattaa olla poliittinen tai rakenteellinen

tausta. Ohjaajilla onkin usein voimaton tunne, koska opiskelijaa halutaan auttaa, mutta toisaalta kaikki pyörivät samassa oravanpyörässä. Karu fakta myös on, että yliopisto opetuksineen ei pyöri ilman rahaa. Tämän välttämättömyyden taustalta paljastuu joukko koulutuspoliittisia arvovalintoja, joista markkinahypetys on vain yksi esimerkki. Näissä kuviossa opiskelijoiden näkemykset jäivät valitettavasti jalkoihin ja vaihtoehtojen miettiminen on tuskaista.

Kapinallisuus on myös haastavaa yliopistossa työskenteleville. Aina toimien ei kuitenkaan tarvitse olla suuria ja valppaat yliopistolaiset saattavat tehdä niitä jopa tiedostamatta. Toisaalta eräs näkyvämpiä tapoja kapinoida muutoksen puolesta on opetussuunnitelma. Pentti Moilanen kertoo teoksessa opetussuunnitelmakumouksesta, jossa tunteet ja opiskelijoiden kanssa käyty dialogi toimivat katalysaattorina ja kantavana voimana muutokselle. Muutoksen ajatukset eivät synny tyhjästä, vaan ne saattavat itää pitkiä aikoja ennen kuin jokin uusi ja erityinen muuttaa ajatukset teoiksi.

Muutos ei kuitenkaan tapahdu noin vain ja siihen liittyy toivoa, luottamusta, pettymystä ja jopa pelkoa. Moilasan pohdinnoissa keskeisimmäksi muodostuvat tunteet sekä mikropoliittinen kamppailu avoimen yhteistyön rinnalla. Tärkeimpiä olivat määrätietoiset opiskelijat ja rohkeat opettajat. Myös johtaminen ja asioiden nostaminen keskusteluun eli hedelemällisen tilan luominen on avainasemassa. Moilasan mukaan käytännössä opetussuunnitelma muutettiin oppimisryhmätyöskentelyllä, jossa kuunteleminen ja innovatiivisuus saattoivat loistaa. Toisaalta muutoksen kannalta ei voida sivuuttaa henkilökuntalaisten pääsyä valta-asemakamppailuun, joissa he haastoivat ja mursivat vanhaa oppiaineryhmän valtaa. Seurauksena esimerkiksi oli, että työryhmiä saattoi vetää kiinnostunut henkilö asemastaan riippumatta. Näin perinteisen status quon kannattajat jäivät taka-alalle. Opetussuunnitelmakumouksessa painopiste muuttui loppujen lopuksi yhteistyöllä, intohimolla ja tunteilla sisältölähtöisyydestä uudelleenlaiseen, yhteisesti rakennettuun ja oppiainerajat ylittävään ilmiölähtöisyyteen.

Kolmannen osan kirjoituksesta nähdään, että akateeminen ideaali omien ajatusten esiintuomisesta ja tasa-arvoisesta dialogista on arjessa haastavaa – vaikei sen pitäisi olla. Onnistunut opetussuunnitelmauudistus antaa toivoa, että vastaavanlainen olisi mahdollista yliopistoissa laajemminkin. Kolmannen luvun keskeisenä viestiä on, että tunteet, niin positiiviset kuin negatiiviset, ovat arvokkaita ja kertovat meille tärkeitä viestejä, jos vain herkistymme niiden kuulemiselle. On myös hyväksyttävää epäröidä ja hakea tukea, jos oma hapuileva argumentti ei tunnu järkevältä. Usein toiselle kertominen saattaa olla käänteentekevää. Tässä esihenkilöiden soisi reflektoida ja miettiä keinoja luoda tilaa ja hetkiä avoimelle pohdinnalle vaikkapa pienryhmissä. Tätähän opiskelijoilta usein vaaditaan, joten miksi emme toteuttaisi sitä myös itse?

Yhteenveto

Akateeminen kapinakirja on ainutlaatuinen teos, joka samalla herättää surua lukijassa. Se jatkaa keskustelua tärkeästä teemasta eli kasvavasta huolesta korkeakoulutuksesta ja yliopistolaitoksesta. Teos kuvaa kiertelemättä ja suorasanaisesti nykypäivän yliopistomaailmaa (kauno)kirjallisuuden eri muotoja hyödyntäen. Keskiössä on yhteiskunnalliseen muutokseen kytkeytyvänä väistämätön, kivulias, mutta ei vaihtoehdoton yliopistolaitoksen viimeisin muutosaalto 1990-luvulta nykypäivään. Teoksen näkökulmat luovat rikkaan mosaiikin, jossa linssit vaihtelevat suurista linjoista yksilötasolle ja akateemisista artikkeleista lyriikkaan.

Moninaiset näkökulmat ja tyyli­lajit ovat teoksen vahvuus sekä hienoinen heikkous, sillä punaista lankaa lukijan on aluksi vaikea hahmottaa. Jossain määrin teos olisi saattanut olla selkeämpi pienemmällä määrällä kirjoituksia, mutta toisaalta useat ja erilaiset kirjoitukset antavat sille kapinahengen sopivaa twistiä. Se uskoakseni myös motivoi tarttumaan teokseen. Tällaiselle teokselle on ominaista, ettei yliopistomaailmaa tunteva pysty välttymään omien ennakoasenteidensa vaikutuksilta, minkä vuoksi lukijassa ajatusten kirjo on värikäs ja ristiriitainen. Teos avautuu­kin parhaiten vasta toisella lukukerralla. Kirjoitusten lukuisat, osin eriävät ja osin saman-

kaltaiset, viestit välittyvät parhaiten, kun lukemaansa yrittää katsoa edes jossain määrin kauempaa. Asiat ovat harvoin mustavalkoisia kuten teoksen yhteenvedossa todetaan. Yliopiston sisältä löytyy aidosti vastakkaisia ja riskeäviä intressejä sekä sävyjä, jotka eivät välttämättä hahmotu liian läheltä katsottaessa.

Vaikein kysymys, johon teos lukijaa valmistaa, on miten tästä eteenpäin? Mitä yksi kapinallinen yliopistolainen tai yliopistolaiset voivat tehdä? Aikaa ei voi kääntää taaksepäin ja muutos on väistämätön osa elämää. Rohkeat avaukset ja laatikon ulkopuolinen ajattelu näyttää – paradoksaalisesti – olevan jopa yliopistossa vaikeaa. Haasteista huolimatta, lukijalle jää teoksesta voimaannuttava, vaikkakin ristiriitainen tunnelma. Teos pyrkii luomaan toivoa siitä, että muutokset alkavat usein pienistä puroista, arjen teoista, valppaudesta ja uskalluksesta asettua valtavirtaa vastaan sekä terveestä itseluottamuksesta olla omanlainen kapinallinen.

Akateemisesta kapinakirjaa voi lämpimästi suositella kaikille yliopistosta kiinnostuneille ja siellä toimiville henkilöille sekä opiskelijoille. Erilaisista kirjoituksista jokainen varmasti löytää itselle merkityksellisiä ja ajatuksia ravistelevia näkökulmia sopivan kulmikkaalla akateemisella punkhengellä höystettynä.

Kirjallisuus

Friman, Mervi 2020. Osaamistehtaita vai sivistyksen kehtoja? Teoksessa Mäki, K. (toim.). *Oppiva asiantuntija vai asiantuntijaksi opiskeleva? Korkeakouluopiskelijoiden työelämävalmiuksien kehittäminen*. Haaga-Helia ammattikorkeakoulu, 29–41.

Mustajoki, Henriikka 2023. *Tästä pitäisi puhua: miten vaikeat keskustelut vahvistavat yhteisöjä*. Helsinki: Gaudeamus.

Nevala, Arto, Häyrynen, Simo & Korpela, Jukka (toim.). *Fantastinen yliopistouudistus: sopeutuva akateemisuus ja sivistysihanteen muutos*. Joensuu: Kirjokansi.

Välimaa, Jussi 2018. *Opinteillä oppineita: Suomalainen korkeakoulutus keskiajalta 2000-luvulle*. Jyväskylä: University Press of Eastern Finland.

Välimaa, Jussi 2022. Onko yliopisto organisaatio vai instituutio? *Tiedepolitiikka*. 47 (3), 32–37.
